

Theo L. Hettema

Recht van boven

Verschenen in: Theologisch Debat 5-3 (sep. 2008) 63-64.

‘Hier beneden is het niet,’ had Van de Beek al in een publicatie over de christelijke toekomstverwachting van 2005 verzucht. Nu heeft hij die verzuchting uitgewerkt in een complete eschatologie. Van de Beek presenteert bewust zijn eschatologie vóór een leer over de Geest en de kerk. Dat heeft geleid tot een rijk boek, dat veel omvat. Zo wordt de eucharistie (verrassende benaming voor rasprotestant Van de Beek) uitgebreid behandeld en ontmoeten we een doopleer, origineel maar volkomen organisch ondergebracht bij de eschatologie. Eigenlijk worden de Geest en de kerk ook meegenomen in de behandeling van de stof, zodat er bijna een complete dogmatiek vanuit eschatologisch perspectief verschijnt.

Ruggengraat van het boek is de theologische vraag: grijpt God in in de wereld? Dat kunnen we ons als mensen van na de Verlichting nauwelijks voorstellen, maar het bloed van alle slachtoffers van geweld roept er wel om. Van de Beeks antwoord is volstrekt christologisch, en daarmee houdt hij de lijn van zijn dogmatiek strak aan: God grijpt in door Jezus’ lijden aan het kruis. Met het kruis begint een nieuw tijdperk, waaraan de gelovigen participeren. Die participatie aan het lijden en sterven van Christus (met de doop als initiatie en de eucharistie als gedachtenis) vormt de eschatologie, die culmineert in een oordeel, waarin God recht doet aan de lijdenden. Het hele christelijke bestaan valt onder het eschatologische perspectief dat door Christus is ontsloten. Eschatologie is daarmee iets anders dan toekomstverwachting of toekomstvoorspelling, en zeker iets anders dan expressie van zin en ultieme betekenis.

Ik heb een boek gelezen dat, ondanks de onvermijdelijke herhalingen en stellingen bij zo’n gepassioneerd auteur, rijk is aan originele gedachten en dat heerlijk put uit oudkerkelijk gedachtegoed. Toch stel ik in staccatogang ook een aantal kritische vragen. Waar Van de Beek aan veel theologen verwijt dat ze aan de thematiek van de eschatologie niet de juiste waarde geven, had een behandeling van F.W. Marquardt, wiens naam nu totaal niet genoemd wordt, niet mogen ontbreken. Verder mis ik een zelfstandige behandeling van de thematiek van schepping en herschepping, al komt die tussen de regels door wel voortdurend in het boek terug. Dat gemis hangt samen met een behoorlijke wereldmijding. Van de Beek is pessimistisch over de mogelijkheid om de wereld of de cultuur te veranderen. Hij is niet vies van een maximaal spreken als het gaat om geloofszaken van ‘ultimate concern’ (p. 275). Waarom die maximalisatie dan ook niet aangewend als het gaat om het doordringen en transformeren van wereldse structuren? Op dat front blijft voor mij de stem van Berkhof Van de Beek tot de orde roepen.

Mijn belangrijkste vraag ligt bij de centrale these dat we in een eschatologie moeten geloven omdat we ons niet kunnen voorstellen dat God géén recht zou doen aan slachtoffers. Vormt die wens uiteindelijk niet een antropologisering, het opleggen van een menselijke agenda, aan de theologie, iets waar Van de Beek huiverig voor is (p. 39)? En is het wel zo dat slachtoffers roepen om een straffend oordeel? Waar blijft de vergeving van Corrie ten Boom, of de Zuid-Afrikaanse getuigen bij de Waarheids- en verzoeningscommissie, die aangaven meer waarde te hechten aan verzoening en vergeving? En wat met de slachtoffers van geweld waarvoor geen daders aan te wijzen zijn (de niet te redden jongen in de put van p. 282)? En wat is recht wanneer in het eeuwige leven familieleden elkaar toch niet zullen terugzien (312)?

Er blijven veel vragen openliggen, zoals met de nieuwtestamentische maranatharoeop al werd uitgedrukt. Dat kan niet anders bij deze eeuwige vragen.

A. van de Beek, *God doet recht. Eschatologie als christologie*, Meinema, Zoetermeer 2008, ISBN 90 211 4180 0, 448 pp., € 35,00.